

Γνωμοδότηση της Ευρωπαϊκής Οικονομικής και Κοινωνικής Επιτροπής για την «Πρόταση σύστασης του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου για την προστασία των ανηλίκων και της ανθρώπινης αξιοπρέπειας και για το δικαίωμα απάντησης σε σχέση με την ανταγωνιστικότητα της ευρωπαϊκής βιομηχανίας οπτικοακουστικών υπηρεσιών και υπηρεσιών πληροφορίας»

COM(2004) 341 τελικό — 2004/0117 (COD)

(2005/C 221/17)

Στις 14 Μαΐου 2004 και σύμφωνα με το άρθρο 157 της Συνθήκης περί ιδρύσεως της Ευρωπαϊκής Κοινότητας, το Συμβούλιο αποφάσισε να ζητήσει τη γνωμοδότηση της Ευρωπαϊκής Οικονομικής και Κοινωνικής Επιτροπής για την ανωτέρω πρόταση.

Το ειδικευμένο τμήμα «Μεταφορές, ενέργεια, υποδομές και κοινωνία των πληροφοριών», στο οποίο ανατέθηκε η προετοιμασία των σχετικών εργασιών της ΕΟΚΕ, υιοθέτησε τη γνωμοδότησή του στις 17 Ιανουαρίου 2005, με εισηγητή τον κ. J. PEGADO LIZ.

Κατά την 414η σύνοδο ολομέλειάς της, της 9ης και 10ης Φεβρουαρίου 2004 (συνεδρίαση της 9ης Φεβρουαρίου 2004), η Ευρωπαϊκή Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή υιοθέτησε με 73 ψήφους υπέρ και 2 ψήφους κατά την ακόλουθη γνωμοδότηση.

1. Κύρια σημεία της πρότασης σύστασης

1.1 Η Επιτροπή υποβάλλει την παρούσα πρόταση σύστασης ⁽¹⁾, η οποία επικεντρώνεται στο περιεχόμενο των οπτικοακουστικών υπηρεσιών και των υπηρεσιών πληροφορίας και καλύπτει όλα τα μέσα παροχής των υπηρεσιών αυτών, από τις ραδιοηλεκτρονικές εκπομπές έως το Διαδίκτυο, ως συνέχεια της δεύτερης έκθεσης αξιολόγησης, της 12ης Δεκεμβρίου 2003, σχετικά με την εφαρμογή της σύστασης του Συμβουλίου της 24ης Σεπτεμβρίου 1998 για την ανάπτυξη της ανταγωνιστικότητας της ευρωπαϊκής βιομηχανίας οπτικοακουστικών υπηρεσιών και υπηρεσιών πληροφορίας μέσω της προώθησης εθνικών πλαισίων με σκοπό την επίτευξη συγκρίσιμου και αποτελεσματικού επιπέδου προστασίας των ανηλίκων και της ανθρώπινης αξιοπρέπειας ⁽²⁾.

1.2 Οι κυριότεροι λόγοι που επικαλείται η Επιτροπή για την αναγκαιότητα της πρόσθετης αυτής σύστασης είναι, πρώτον, οι προκλήσεις που συνεπάγονται οι πρόσφατες τεχνολογικές εξελίξεις, όπως η ολοένα αυξανόμενη ικανότητα επεξεργασίας και αποθήκευσης δεδομένων των υπολογιστών και το γεγονός ότι οι ευρυζωνικές τεχνολογίες επιτρέπουν τη διανομή περιεχομένου όπως η εικόνα μέσω κινητών τηλεφώνων τρίτης γενιάς ⁽³⁾, και, δεύτερον, οι ανησυχίες που εκφράζουν οι πολίτες γενικά και ειδικότερα οι γονείς, οι εκπαιδευτικοί, η βιομηχανία και οι νομοθέτες για τον πολλαπλασιασμό του παράνομου, επιβλαβούς και ανεπιθύμητου περιεχομένου και των ανάλογων μορφών συμπεριφοράς σε όλα τα μέσα μετάδοσης οπτικοακουστικού περιεχομένου, από τις ραδιοηλεκτρονικές εκπομπές ως το Διαδίκτυο.

1.3 Αν και η Επιτροπή έχει την εξουσία να διατυπώνει η ίδια συστάσεις σε αυτόν τον τομέα, ο οποίος δεν εμπίπτει στο πεδίο εφαρμογής της νομοθετικής εναρμόνισης, όποτε το θεωρεί απαραίτητο για τη διασφάλιση της λειτουργίας και της ανάπτυξης της κοινής αγοράς, στην προκειμένη περίπτωση έκρινε σκοπιμότερη την άμεση συμμετοχή του Συμβουλίου και του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου στην κατάρτιση και την έγκριση αυτού του εγγράφου.

Καθώς στόχος της σύστασης είναι να συμβάλει στην ανάπτυξη της ανταγωνιστικότητας της ευρωπαϊκής βιομηχανίας οπτικοακουστικών υπηρεσιών και υπηρεσιών πληροφορίας μέσω της προώθησης εθνικών πλαισίων για την επίτευξη συγκρίσιμου και αποτελεσματικού επιπέδου προστασίας των ανηλίκων και της ανθρώπινης αξιοπρέπειας, η Επιτροπή πιστεύει ότι η ευρύτερη δημόσια συζήτηση που θα επιτευχθεί χάρη στη συμμετοχή του Κοινοβουλίου, αφενός, και η δέσμευση των κρατών μελών στο πλαίσιο του Συμβουλίου, αφετέρου, θα εξασφαλίσουν την ευκολότερη επίτευξη αυτού του στόχου. Γι' αυτό η Επιτροπή προτείνει να χρησιμοποιηθεί ως νομική βάση για την υιοθέτηση της σύστασης το άρθρο 157 της Συνθήκης.

1.4 Στην παρούσα πρόταση σύστασης, η Επιτροπή εκφράζει την ελπίδα ότι το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο και το Συμβούλιο θα συστήσουν στα κράτη μέλη να θεσπίσουν τις νομικές ή άλλες προϋποθέσεις για τη δημιουργία ενός κλίματος εμπιστοσύνης, το οποίο θα προαγάγει την ανάπτυξη της βιομηχανίας οπτικοακουστικών υπηρεσιών και υπηρεσιών πληροφορίας.

Για τον σκοπό αυτό, διακρίνει τέσσερις κατηγορίες μέτρων, με τους εξής στόχους:

⁽¹⁾ Έγγρ. COM(2004) 341 τελικό της 30.4.2004.

⁽²⁾ Σύσταση 98/560/ΕΚ, ΕΕ L 270 της 7.10.98· για τη σχετική πρόταση, η ΕΟΚΕ εξέδωσε τη γνωμοδότηση CES 626/98 της 29.4.1998 με εισηγήτρια την κα Barrow. Όσο για τη δεύτερη έκθεση αξιολόγησης, περιέχεται στο έγγρ. COM(2003) 776 τελικό.

⁽³⁾ Πρβλ. την ανακοίνωση της Επιτροπής «Συνδέσεις υψηλών ταχυτήτων στην Ευρώπη: πρόσφατες εξελίξεις στον τομέα των ηλεκτρονικών επικοινωνιών» (COM(2004) 61 τελικό) και τη σχετική γνωμοδότηση της ΕΟΚΕ (ΕΕ C 120 της 20.5.2005) με εισηγητή τον κ. McDonogh· επίσης, την ανακοίνωση της Επιτροπής για τις «Κινητές ευρυζωνικές υπηρεσίες», COM(2004) 447 της 30.06.2004.

- α) να εξασφαλιστεί το δικαίωμα απάντησης έναντι όλων των μέσων ενημέρωσης, συμπεριλαμβανομένου του Διαδικτύου, με την επιφύλαξη της δυνατότητας προσαρμογής του τρόπου με τον οποίο αυτό ασκείται, ώστε να λαμβάνονται υπόψη οι ιδιαιτερότητες κάθε κατηγορίας μέσων,
- β) να παρασχεθεί στους ανηλίκους η δυνατότητα να χρησιμοποιούν υπεύθυνα τις επιγραμμικές οπτικοακουστικές υπηρεσίες και υπηρεσίες πληροφόρησης, ιδίως με μεγαλύτερη ευαισθητοποίηση των γονέων, των δασκάλων και των καθηγητών σχετικά με τις δυνατότητες των νέων υπηρεσιών και με τα κατάλληλα μέσα προστασίας των ανηλίκων, ιδιαίτερα μέσω προγραμμάτων τα οποία διδάσκουν τη χρήση των μέσων οπτικοακουστικής επικοινωνίας,
- γ) να διευκολυνθεί ο εντοπισμός και η πρόσβαση των ανηλίκων σε υλικό και υπηρεσίες ποιότητας, μεταξύ άλλων δια της παροχής μέσων πρόσβασης σε αυτό το υλικό στα εκπαιδευτικά ιδρύματα και άλλους δημόσιους χώρους,
- δ) να ενθαρρυνθεί η βιομηχανία να αποφεύγει και να καταπολεμά κάθε μορφής διάκριση λόγω φύλου, φυλετικής ή εθνοτικής καταγωγής, θρησκείας ή πεποιθήσεων, αναπηρίας, ηλικίας ή σεξουαλικού προσανατολισμού σε όλα τα μέσα ενημέρωσης.

1.5 Η Επιτροπή πιστεύει, ακόμη, ότι το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο και το Συμβούλιο πρέπει να συστήσουν στις ενδιαφερόμενες βιομηχανίες και μέρη:

- α) να αναπτύξουν πρωτοβουλίες για τη διευκόλυνση της ευρύτερης πρόσβασης των ανηλίκων στις οπτικοακουστικές υπηρεσίες και τις υπηρεσίες πληροφόρησης, παρέχοντας εγγυήσεις ότι το περιεχόμενο των προγραμμάτων είναι ασφαλές και ελεγχόμενο και αποφεύγοντας ταυτόχρονα το δυνητικώς επιβλαβές περιεχόμενο, συμπεριλαμβανομένης μιας εναρμόνισης «από κάτω προς τα επάνω» μέσω της συνεργασίας των οργάνων αυτορρύθμισης και συρρυθμισής στα κράτη μέλη και της ανταλλαγής ορθών πρακτικών σε θέματα όπως ένα σύστημα κοινών περιγραφικών συμβόλων που θα βοηθούν τους θεατές να αξιολογούν το περιεχόμενο των προγραμμάτων,
- β) να αποφύγουν και να καταπολεμήσουν κάθε μορφή διάκρισης και να προωθήσουν μια διαφοροποιημένη και ρεαλιστική εικόνα των δεξιοτήτων και των δυνατοτήτων των γυναικών και των ανδρών στην κοινωνία.

1.6 Το παράρτημα της πρότασης περιέχει μερικές ενδεικτικές κατευθυντήριες γραμμές για την εφαρμογή, σε εθνικό επίπεδο, μέτρων για την εξασφάλιση του δικαιώματος απάντησης σε όλα τα μέσα ενημέρωσης, όπως:

- το έννομο συμφέρον, ανεξαρτήτως της εθνικότητας,
- οι κατάλληλες χρονικές προθεσμίες για την άσκηση αυτού του δικαιώματος,
- η δυνατότητα προσφυγής στη δικαιοσύνη.

2. Ιστορικό της πρότασης

2.1 Η προβληματική της προστασίας των ανηλίκων από το επιβλαβές περιεχόμενο και της άσκησης του δικαιώματος απάντησης στις τηλεοπτικές εκπομπές εμφανίστηκε για πρώτη φορά στην οδηγία του Συμβουλίου της 3ης Οκτωβρίου 1989 για τον συντονισμό ορισμένων νομοθετικών, κανονιστικών και διοικητικών διατάξεων των κρατών μελών σχετικά με την άσκηση τηλεοπτικών δραστηριοτήτων (89/552/ΕΟΚ) (*), όπως τροποποιήθηκε από την οδηγία 97/36/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 30ής Ιουνίου 1997 (†) (την αποκαλούμενη οδηγία «Τηλεόραση χωρίς σύνορα»).

2.2 Ωστόσο, όπως υπενθυμίζει και η Επιτροπή, το πρώτο κοινοτικό κείμενο που επεδίωξε να ρυθμίσει σε κάποιο βαθμό το περιεχόμενο των οπτικοακουστικών υπηρεσιών και των υπηρεσιών πληροφόρησης ήταν η σύσταση της 24ης Σεπτεμβρίου 1998, η οποία, απηχώντας τους βασικούς συλλογισμούς του «Πράσινου Βιβλίου για την προστασία των ανηλίκων και της ανθρώπινης αξιοπρέπειας στο πλαίσιο των οπτικοακουστικών υπηρεσιών και των υπηρεσιών πληροφόρησης» της 16ης Οκτωβρίου 1996 (‡) και τα συμπεράσματα του «Ψηφίσματος για το παράνομο και επιβλαβές περιεχόμενο του Ίντερνετ» της 17ης Φεβρουαρίου 1997 (§), απηύθυνε μια σειρά συστάσεων προς τα κράτη μέλη, τη βιομηχανία και τα ενδιαφερόμενα μέρη για την προαγωγή, κυρίως μέσω της αυτορρύθμισης, ενός κλίματος εμπιστοσύνης που θα προωθούσε την ανάπτυξη των οπτικοακουστικών υπηρεσιών και των υπηρεσιών πληροφόρησης εξασφαλίζοντας υψηλό επίπεδο προστασίας των ανηλίκων και της ανθρώπινης αξιοπρέπειας.

(*) Οδηγία 89/552/ΕΟΚ του Συμβουλίου της 3ης Οκτωβρίου 1989 για τον συντονισμό ορισμένων νομοθετικών, κανονιστικών και διοικητικών διατάξεων των κρατών μελών σχετικά με την άσκηση τηλεοπτικών δραστηριοτήτων, ΕΕ L 298 της 17.10.1998, σ. 23

(†) Οδηγία 97/36/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 30ής Ιουνίου 1997 για την τροποποίηση της οδηγίας 89/552/ΕΟΚ του Συμβουλίου για τον συντονισμό ορισμένων νομοθετικών, κανονιστικών και διοικητικών διατάξεων των κρατών μελών σχετικά με την άσκηση τηλεοπτικών δραστηριοτήτων, ΕΕ L 202 της 30.7.1997, σ. 60

(‡) COM(96) 483 τελικό, για το οποίο η ΕΟΚΕ εξέδωσε γνωμοδότηση με εισηγήτρια την κα Barrow, ΕΕ C 287 της 22.9.97, σ. 11.

(§) ΕΕ C 70 της 23.1.1999.

2.3 Η ΕΟΚΕ, στη γνωμοδότησή της της 29ης Απριλίου 1998⁽⁸⁾ για το σημαντικό αυτό κείμενο, αφού επέστησε την προσοχή σε διάφορες βασικές πτυχές που σχετίζονταν με τις αρχές, τη φύση, το πεδίο εφαρμογής και το περιεχόμενο οποιασδήποτε ρύθμισης για την εξασφάλιση της αποτελεσματικής προστασίας των ανηλικών και της ανθρώπινης αξιοπρέπειας στα οπτικοακουστικά μέσα ενημέρωσης, κατέληξε εν ολίγοις στην υποστήριξη μιας εναρμονισμένης και ολοκληρωμένης διεθνούς προσέγγισης της ρύθμισης των οπτικοακουστικών υπηρεσιών, τονίζοντας τις πτυχές της χρήσης συστημάτων διαβάθμισης και λογισμικών φιλτραρίσματος των περιεχομένων και της αποσαφήνισης της ευθύνης για το παράνομο και επιβλαβές περιεχόμενο, συνιστώντας την ανάληψη πρωτοβουλιών για την εκπαίδευση και τη μεγαλύτερη ευαισθητοποίηση των γονέων και των πάσης φύσεως παιδαγωγών και κάνοντας έκκληση για μεγαλύτερη συνεργασία και συντονισμό μεταξύ των ευρωπαϊκών και των διεθνών αρμόδιων οργάνων. Πρότεινε επίσης τη θέσπιση ενός ευρωπαϊκού ή, κατά προτίμηση, διεθνούς πλαισίου κωδικών δεοντολογίας, κατευθυντήριων γραμμών και βασικών μέτρων για την κατάλληλη προστασία των ανηλικών και της ανθρώπινης αξιοπρέπειας.

2.4 Μετά το πρώτο αυτό κείμενο, ανελήφθησαν σε κοινοτικό επίπεδο, από το Συμβούλιο και την Επιτροπή, διάφορες πρωτοβουλίες με τις ίδιες ανησυχίες⁽⁹⁾.

⁽⁸⁾ Γνωμοδότηση με εισηγήτρια την κα Barrow, ΕΕ C 214 της 10.07.98

⁽⁹⁾ Οι πιο σημαντικές από αυτές είναι:

- α) η απόφαση 276/1999/ΕΚ της 25ης Ιανουαρίου 1999 για την υιοθέτηση ενός πολυετούς κοινοτικού προγράμματος δράσης για την προώθηση της ασφαλέστερης χρήσης του Ίντερνετ και των νέων τεχνολογιών μέσω της καταπολέμησης του παράνομου και βλαβερύ περιεχομένου, ιδίως στον τομέα της προστασίας των παιδιών και των ανηλικών (ΕΕ L 33 της 6.2.99, όπως τροποποιήθηκε από την απόφαση 1151/2003/ΕΚ, ΕΕ L 162 της 1.7.2003, που παρέτεινε το πρόγραμμα δράσης για δύο έτη,
- β) η ανακοίνωση της Επιτροπής της 14ης Δεκεμβρίου 1999 με τίτλο «Αρχές και κατευθυντήριες γραμμές για την κοινοτική πολιτική στον οπτικοακουστικό τομέα στην ψηφιακή εποχή», η οποία δηλώνει ότι το πλαίσιο πρέπει να εγγυάται επίσης την αποτελεσματική προστασία των γενικών συμφερόντων της κοινωνίας, όπως η ελευθερία της έκφρασης και το δικαίωμα απάντησης, η προστασία των δημιουργών και των έργων τους, ο πλουραλισμός, η προστασία του καταναλωτή, η προστασία των ανηλικών και της ανθρώπινης αξιοπρέπειας και η προώθηση της γλωσσικής και πολιτιστικής ποικιλομορφίας (COM(1999) 657 τελικό),
- γ) τα συμπεράσματα του Συμβουλίου της 17ης Δεκεμβρίου 1999 σχετικά με την προστασία των ανηλικών σε ένα περιβάλλον ψηφιακών οπτικοακουστικών υπηρεσιών, όπου τονίζεται η ανάγκη να προσαρμοστούν και να συμπληρωθούν τα ισχύοντα συστήματα προστασίας των ανηλικών από επιβλαβή περιεχόμενα των οπτικοακουστικών μέσων, υπό το φως των συνεχών τεχνικών και κοινωνικών εξελίξεων και των εξελίξεων της αγοράς (ΕΕ C 8 της 12.1.2000),
- δ) η οδηγία 2000/31/ΕΚ της 8ης Ιουνίου 2000 για το ηλεκτρονικό εμπόριο, η οποία περιέχει ορισμένες διατάξεις που σχετίζονται με την προστασία των ανηλικών και της ανθρώπινης αξιοπρέπειας, ιδίως το άρθρο 16 παράγραφος 1 στοιχείο ε), σύμφωνα με το οποίο τα κράτη μέλη και η Επιτροπή πρέπει να ενθαρρύνουν την κατάρτιση κωδικών δεοντολογίας όσον αφορά την προστασία των ανηλικών και της ανθρώπινης αξιοπρέπειας (ΕΕ L 178 της 17.7.2000),
- ε) η ανακοίνωση της Επιτροπής COM(2000) 890 της 26.1.2001 «Για μια ασφαλέστερη Κοινωνία της Πληροφορίας με τη βελτίωση της ασφάλειας των υποδομών πληροφόρησης και την καταπολέμηση του εγκλήματος πληροφορικής», όπου παρατίθεται μια ολόκληρη σειρά νομοθετικών και μη νομοθετικών μέτρων για την αντίδραση στις προσβολές του ιδιωτικού βίου, το παράνομο περιεχόμενο, τη μη εγκεκριμένη πρόσβαση, τη δολιοφθορά και την πνευματική ιδιοκτησία (με εισηγητή τον κ. Dantin, ΕΕ C 311 της 17.11.2001), η πρόταση απόφασης-πλαίσιο για τις επιθέσεις κατά των συστημάτων πληροφοριών, που την ακολούθησε (COM(2002) 173 τελικό της 19.4.2002) και η γνωμοδότηση της ΕΟΚΕ της 28.11.2001 για την «Ανακοίνωση από την Επιτροπή προς το Συμβούλιο, το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, την Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή και την Επιτροπή των Περιφερειών - Ασφάλεια δικτύων και πληροφοριών: Πρόταση ευρωπαϊκής πολιτικής» με εισηγητή τον κ. Retureau, ΕΕ C 48 της 21.2.2002,
- στ) η αξιολογητική έκθεση της Επιτροπής προς το Συμβούλιο και το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο για την εφαρμογή της σύστασης του Συμβουλίου της 24ης Σεπτεμβρίου 1998 για την προστασία των ανηλικών και την ανθρώπινη αξιοπρέπεια, η οποία χαρακτηρίζει μεν τα αποτελέσματα της εφαρμογής της σύστασης ενθαρρυντικά, αλλά τονίζει επίσης ότι, για να μπορεί να εφαρμοστεί πλήρως η σύσταση, χρειάζεται μεγαλύτερη συμμετοχή των χρηστών και περισσότερος χρόνος (COM(2001) 106 τελικό)· οι απόψεις αυτές υπογραμμίστηκαν και στα συμπεράσματα του Συμβουλίου της 23ης Ιουλίου 2001 σχετικά με την έκθεση αξιολόγησης της Επιτροπής (ΕΕ C 213 της 31.7.2003),
- ζ) η τέταρτη έκθεση της Επιτροπής σχετικά με την εφαρμογή της οδηγίας 89/552/ΕΟΚ «Τηλεόραση χωρίς σύνορα», η οποία υιοθετήθηκε στις 6 Ιανουαρίου 2003 και στο παράρτημα της οποίας προτείνεται, στο πλαίσιο του προγράμματος εργασίας για την αναθεώρηση της οδηγίας, να διεξαχθεί δημόσια διαβούλευση για να εξεταστούν, μεταξύ άλλων, τα προβλήματα της προστασίας των ανηλικών και του δικαιώματος απάντησης. Η διαβούλευση αυτή βασίστηκε σε έγγραφο προβληματισμού που είχαν δημοσιευθεί στον δικτυακό τόπο της Επιτροπής (http://europa.eu.int/comm/avpolicy/regul/review-twtf2003/consult_en.htm),
- η) η δεύτερη έκθεση αξιολόγησης της εφαρμογής της (προαναφερθείσας) σύστασης του Συμβουλίου του Σεπτεμβρίου 1998, η οποία υιοθετήθηκε στις 12 Δεκεμβρίου 2003 και περιέχει κριτική ανάλυση των μέτρων που ελήφθησαν από τα κράτη μέλη και στο επίπεδο της ΕΕ,
- θ) η ανακοίνωση της Επιτροπής για «Το μέλλον της ευρωπαϊκής κανονιστικής πολιτικής στον οπτικοακουστικό τομέα» (COM(2003) 784 τελικό της 15.12.2003), η οποία καθορίζει τις μεσοπρόθεσμες προτεραιότητες της κοινοτικής κανονιστικής πολιτικής για τον εν λόγω τομέα στο πλαίσιο της διευρυμένης Ευρώπης και στην οποία η Επιτροπή, λαμβάνοντας υπόψη τις ανησυχίες που εκφράστηκαν κατά τη διαδικασία της δημόσιας διαβούλευσης για την οδηγία «Τηλεόραση χωρίς σύνορα», αναφέρεται στην ανάγκη επικαιροποίησης της σύστασης σχετικά με την προστασία των ανηλικών και της ανθρώπινης αξιοπρέπειας με επικέντρωση στην ανάπτυξη μοντέλων αυτορρύθμισης και συρρύθμισης, ιδίως όσον αφορά το περιβάλλον σε απευθείας σύνδεση, προκειμένου να εξασφαλιστεί ο αποτελεσματικός σεβασμός των αρχών της προστασίας των ανηλικών και της δημόσιας τάξης, και εξηγεί ότι προτίθεται να υιοθετήσει την άποψη ότι το δικαίωμα απάντησης είναι εφαρμόσιμο σε όλα τα μέσα ενημέρωσης και θα μπορούσε σε πρώτη φάση να συμπεριληφθεί στη σύσταση για την προστασία των ανηλικών και της ανθρώπινης αξιοπρέπειας,
- ι) η πρόσφατη πρόταση απόφασης του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου σχετικά με την καθιέρωση πολυετούς κοινοτικού προγράμματος για την προαγωγή της ασφαλέστερης χρήσης του Ίντερνετ και των νέων επιγραφικών τεχνολογιών, η οποία επικεντρώνεται στους τελικούς χρήστες, ιδίως τους γονείς, τους εκπαιδευτικούς και τα παιδιά (COM(2004) 91 τελικό της 12.3.2004).

- 2.5 Η ΕΟΚΕ ανέλαβε επίσης διάφορες πρωτοβουλίες με τις ίδιες ανησυχίες. Οι πιο σημαντικές από αυτές είναι:
- α) η γνωμοδότηση με θέμα «Ένα πρόγραμμα για την προστασία των παιδιών στο Διαδίκτυο»⁽¹⁰⁾,
  - β) η γνωμοδότηση σχετικά με την ανακοίνωση της Επιτροπής «Αρχές και κατευθυντήριες γραμμές για την κοινοτική πολιτική στον οπτικοακουστικό τομέα στην ψηφιακή εποχή»⁽¹¹⁾,
  - γ) οι γνωμοδοτήσεις για τις προτάσεις απόφασης 276/1999/ΕΚ και 1151/2003/ΕΚ (έγγρ. COM(1998) 518 τελικό και COM(2002) 152 τελικό, αντιστοίχως)⁽¹²⁾,
  - δ) η γνωμοδότηση για την πρόταση απόφασης του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου για την ασφαλέστερη χρήση του Ίντερνετ (έγγρ. (COM(2004) 91 τελικό της 12.3.2004)⁽¹³⁾.

Παραπέμπουμε τον αναγνώστη στις παρατηρήσεις και τις συστάσεις τους.

3. Γενικές παρατηρήσεις

3.1 Η ΕΟΚΕ επικροτεί την πρωτοβουλία της Επιτροπής να εμβαδύνει και να αναπτύξει τη σύσταση του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 24ης Σεπτεμβρίου 1998, λαμβάνοντας υπόψη τα αποτελέσματα της δεύτερης έκθεσής της για την αξιολόγηση της εφαρμογής της σύστασης σε κείριους τομείς όπως η προστασία των ανηλίκων και της ανθρώπινης αξιοπρέπειας, η καταπολέμηση κάθε μορφής κοινωνικών διακρίσεων και η εξασφάλιση του δικαιώματος απάντησης σε όλα τα οπτικοακουστικά μέσα επικοινωνίας και ενημέρωσης, συμπεριλαμβανομένου του Διαδικτύου.

3.2 Η ΕΟΚΕ αναγνωρίζει ότι, επί του παρόντος, η Συνθήκη δεν χορηγεί στην Ευρωπαϊκή Ένωση ίδια εξουσία νομοθετικής εναρμόνισης στον οπτικοακουστικό τομέα, αλλά λυπάται για αυτή την κατάσταση των πραγμάτων και συνιστά να εξεταστεί το θέμα στην επόμενη αναθεώρηση των Συνθηκών.

3.3 Η ΕΟΚΕ θεωρεί παράλογο το γεγονός ότι, για να προστατευθούν οι ανήλικοι, η ανθρώπινη αξιοπρέπεια, η τιμή και η ιδιωτική ζωή από τα μέσα ενημέρωσης στη Ευρωπαϊκή Ένωση, με το πλήρες άνοιγμα των συνόρων που προβλέπει η οδηγία «Τηλεόραση χωρίς σύνορα», είναι απαραίτητη η επίκληση, ως καθοριστικού παράγοντα, όχι των αυτών καθ'αυτών δικαιωμάτων που συνδέονται με την προσωπικότητα, αλλά «της ανάπτυξης της ανταγωνιστικότητας της ευρωπαϊκής βιομηχανίας οπτικοακουστικών υπηρεσιών και υπηρεσιών πληροφόρησης». Η προστασία αυτού του πυρήνα θεμελιωδών δικαιωμάτων του πολίτη δεν μπορεί να θεωρείται απλώς παρεμπιπτόουσα πτυχή της επίτευξης του στόχου της ανάπτυξης της αγοράς οπτικοακουστικών μέσων.

3.4 Η ΕΟΚΕ αναγνωρίζει, ωστόσο, ότι, δεδομένων των προαναφερθέντων νομικών περιορισμών, ο καλύτερος τρόπος να επιτευχθεί πρόοδος στα εν λόγω ζητήματα είναι η σύσταση, λίγο-πολύ έτσι όπως παρουσιάζεται από την Επιτροπή. Συμφωνεί επίσης με τη νομική βάση που συνιστά η Επιτροπή για αυτή τη σύσταση (το άρθρο 157 της Συνθήκης περί ιδρύσεως της Ευρωπαϊκής Κοινότητας), που είναι άλλωστε η ίδια με τη νομική βάση που χρησιμοποιήθηκε για τη σύσταση του Συμβουλίου της 24ης Σεπτεμβρίου 1998 για την ανάπτυξη της ανταγωνιστικότητας της ευρωπαϊκής βιομηχανίας οπτικοακουστικών υπηρεσιών και υπηρεσιών πληροφόρησης μέσω της προώθησης εθνικών πλαισίων με σκοπό την επίτευξη συγκρίσιμου και αποτελεσματικού επιπέδου προστασίας των ανηλίκων και της ανθρώπινης αξιοπρέπειας⁽¹⁴⁾, η οποία συμπληρώνεται με την παρούσα πρόταση σύστασης και με την απόφαση του Συμβουλίου της 20ής Δεκεμβρίου 2000 για την εφαρμογή προγράμματος για την ενθάρρυνση της ανάπτυξης, της διανομής και της προώθησης των ευρωπαϊκών οπτικοακουστικών έργων (MEDIA Plus — Ανάπτυξη, διανομή και προώθηση 2001-2005)⁽¹⁵⁾.

3.5 Η ΕΟΚΕ επαναλαμβάνει την άποψη που είχε διατυπώσει στη γνωμοδότησή της⁽¹⁶⁾ για την «Πρόταση σύστασης του Συμβουλίου σχετικά με την προστασία των ανηλίκων και της ανθρώπινης αξιοπρέπειας στο πλαίσιο των οπτικοακουστικών υπηρεσιών και των υπηρεσιών πληροφόρησης», ότι η ευρωπαϊκή βιομηχανία οπτικοακουστικών υπηρεσιών και υπηρεσιών πληροφόρησης μπορεί να αναπτύξει πλήρως το δυναμικό της μόνο σε ένα κλίμα εμπιστοσύνης, το οποίο, με τη σειρά του, μπορεί να επιτευχθεί μόνο με την εξασφάλιση της προστασίας των ανηλίκων και της ανθρώπινης αξιοπρέπειας.

⁽¹⁰⁾ Γνωμοδότηση με εισηγήτρια την κα Davison, ΕΕ C 48 της 28.2.2002.

⁽¹¹⁾ Γνωμοδότηση με εισηγητές τον κ. Morgan και την κα Carroll, ΕΕ C 14 της 16.1.2001.

⁽¹²⁾ Γνωμοδότηση CES 627/98 με εισηγήτρια την κα Drijshout-Zweijtzer, ΕΕ C 214 της 10.7.1998, και γνωμοδότηση με εισηγήτρια την κα Davison, ΕΕ C 73 της 26.3.2003

⁽¹³⁾ Γνωμοδότηση (ΕΕ C 157 της 28.6.2005) που υιοθετήθηκε από την Ολομέλεια στις 16.12.2004 με εισηγητές τον κ. Retureau και την κα Davison.

⁽¹⁴⁾ ΕΕ L 270 της 7.10.1998, σ. 48.

⁽¹⁵⁾ ΕΕ L 13 της 17.1.2001, σ. 34. Πρβλ. σχετικά την πρόσφατη πρόταση απόφασης για το πρόγραμμα MEDIA 2007 (COM(2004) 470 τελικό της 14.7.2004) και τη γνωμοδότηση της ΕΟΚΕ που καταρτίζεται επί του παρόντος από τον εισηγητή της παρούσας γνωμοδότησης.

⁽¹⁶⁾ Γνωμοδότηση της Οικονομικής και Κοινωνικής Επιτροπής για την «Πρόταση σύστασης του Συμβουλίου σχετικά με την προστασία των ανηλίκων και της ανθρώπινης αξιοπρέπειας στο πλαίσιο των οπτικοακουστικών υπηρεσιών και των υπηρεσιών πληροφόρησης», ΕΕ C 214 της 10.7.98, σ. 25.

3.6 Η ΕΟΚΕ επαναλαμβάνει επίσης την πεποίθησή της ότι μόνο με μια εναρμονισμένη και ολοκληρωμένη διεθνή προσέγγιση της ρύθμισης των οπτικοακουστικών υπηρεσιών θα μπορέσουν να εφαρμοστούν αποτελεσματικά οποιαδήποτε μέτρα προστασίας, ιδίως για πτυχές όπως τα συστήματα διαβάθμισης, το λογισμικό φιλτραρίσματος και η αποσαφήνιση της ευθύνης για το παράνομο και το επιβλαβές περιεχόμενο. Γι' αυτό, η ΕΟΚΕ ανανεώνει την έκκλησή της για μεγαλύτερη συνεργασία και συντονισμό μεταξύ των ευρωπαϊκών και των διεθνών οργανώσεων και επαναλαμβάνει την πρότασή της να καθιερωθούν διεθνείς κώδικες δεοντολογίας, κατευθυντήριες γραμμές και προερχόμενα από τη βάση μέτρα για την επαρκή προστασία των ανηλικών και της ανθρώπινης αξιοπρέπειας.

3.7 Η ΕΟΚΕ εφιστά ιδιαίτερα την προσοχή στον ορισμό που δίδεται στην έννοια της ανθρώπινης αξιοπρέπειας στον Ευρωπαϊκό Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων, ο οποίος αποτελεί αναπόσπαστο τμήμα του σχεδίου Συντάγματος της Ευρώπης (άρθρο I-2), και στην ανάγκη να ερμηνευθεί αυτή η έννοια, στο πλαίσιο της παρούσας πρότασης σύστασης, κατά τρόπο απόλυτα συνεκτικό με τον στόχο και το περιεχόμενο αυτού του Χάρτη.

3.8 Η ΕΟΚΕ πιστεύει ότι για την αποτελεσματική προστασία των ανηλικών και της ανθρώπινης αξιοπρέπειας στο σημερινό πλαίσιο τεχνολογικής ανάπτυξης της βιομηχανίας οπτικοακουστικών υπηρεσιών και υπηρεσιών πληροφόρησης απαιτείται, ιδίως, εκπαίδευση στα μέσα επικοινωνίας και ενημέρωσης, «προκειμένου οι καταναλωτές να είναι εις θέση να χρησιμοποιούν τα μέσα κατά τρόπο προσανατολισμένο στις αξίες της κοινωνίας και να αναπτύξουν ικανότητες κρίσεως για τα θέματα αυτά»⁽¹⁷⁾.

3.9 Ειδικότερα όσον αφορά το Διαδίκτυο, η ΕΟΚΕ θεωρεί ουσιώδη τη διάρθρωση πολιτικών και μέσων που προωθούν την παιδεία και την ασφαλή χρήση του Διαδικτύου από τους ανηλικούς και συμφωνεί, κατά συνέπεια, με τα συμπεράσματα του Ευρωπαϊκού Φόρουμ για το Παράνομο Περιεχόμενο που διοργανώθηκε από το Συμβούλιο της Ευρώπης στις 28 Νοεμβρίου 2001⁽¹⁸⁾.

3.10 Η ΕΟΚΕ επαναλαμβάνει την υποστήριξή της για τις πρακτικές αυτορρύθμισης, όταν οι πρακτικές αυτές είναι αποτελεσματικές, και υπογραμμίζει τη σημασία της προσφυγής σε μοντέλα συρρύθμισης, επειδή φαίνονται ιδιαίτερα αποτελεσματικά για την εφαρμογή των κανόνων για την προστασία των ανηλικών, όπως αναφέρεται ρητώς στην ανακοίνωση της Επιτροπής για «Το μέλλον της ευρωπαϊκής κανονιστικής πολιτικής στον οπτικοακουστικό τομέα» της 15ης Δεκεμβρίου 2003⁽¹⁹⁾.

3.11 Χωρίς να υποτιμά τη ζωτική και διαρθρωτική σημασία των πρωτοβουλιών για την προαγωγή της εκπαίδευσης στη χρήση των οπτικοακουστικών μέσων επικοινωνίας, η ΕΟΚΕ επικροτεί την ιδέα να καθιερωθούν κοινοτικά κριτήρια για την περιγραφή και τον χαρακτηρισμό των οπτικοακουστικών περιεχομένων, τονίζοντας ωστόσο ότι η αξιολόγηση των περιεχομένων θα πρέπει να γίνεται σε εθνικό ή περιφερειακό επίπεδο, προκειμένου να λαμβάνονται υπόψη τα ιδιαίτερα πολιτιστικά χαρακτηριστικά.

3.12 Η ΕΟΚΕ είναι γενικά υπέρ των πολύ θετικών καινοτομιών και εξελίξεων της νέας πρωτοβουλίας της Επιτροπής, που συνιστούν σημαντική πρόοδο σε σχέση με την προηγούμενη σύστασή της, και επιθυμεί ειδικότερα να υπογραμμίσει:

- α) την αναφορά που γίνεται στην πρώτη περίπτωση του σημείου I. (2) σε προγράμματα διδασκαλίας της ικανότητας χρήσης των επικοινωνιακών μέσων,
- β) την έκκληση που γίνεται στο σημείο I. (3) για ενεργητική ενθάρρυνση της καταπολέμησης κάθε μορφής διακρίσεων, πέρα από την καθαρά παιητική έννοια της «αποφυγής» τους,
- γ) την ιδέα της εναρμόνισης «από κάτω προς τα επάνω» μέσω της συνεργασίας των οργάνων αυτορρύθμισης και συρρύθμισης στα κράτη μέλη και της ανταλλαγής ορθών πρακτικών σε θέματα όπως ένα σύστημα κοινών περιγραφικών συμβόλων που θα βοηθούν τους θεατές να αξιολογούν το περιεχόμενο των προγραμμάτων (σημείο II. (1)) και
- δ) ιδιαίτερα, τη σύσταση να εξασφαλιστεί το δικαίωμα απάντησης σε όλα τα οπτικοακουστικά μέσα επικοινωνίας και ενημέρωσης, συμπεριλαμβανομένου του Διαδικτύου, λαμβάνοντας ως δεδομένο ότι το ίδιο δικαίωμα θα εφαρμόζεται και στο περιεχόμενο των δημοσιεύσεων και εκπομπών των κοινοτικών οργάνων.

3.13 Η ΕΟΚΕ πιστεύει, ωστόσο, ότι θα ήταν δυνατό να αναπτυχθεί περαιτέρω η συνιστώμενη προσέγγιση, με τους τρόπους που παρουσιάζονται ακολούθως.

⁽¹⁷⁾ Σημείο 14 του ψηφίσματος του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου σχετικά με την αξιολογητική έκθεση της Επιτροπής προς το Συμβούλιο και το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο για την εφαρμογή της σύστασης του Συμβουλίου της 24ης Σεπτεμβρίου 1998 για την προστασία των ανηλικών και την ανθρώπινη αξιοπρέπεια, COM(2001) 106.

⁽¹⁸⁾ Ευρωπαϊκό Φόρουμ για το Επιβλαβές και Παράνομο Περιεχόμενο των Ηλεκτρονικών Μέσων: Αυτορρύθμιση, Προστασία των Χρηστών και Ικανότητα Χρήσης των Μέσων, Στρασβούργο, 28 Νοεμβρίου 2001, Κτίριο Ανθρώπινων Δικαιωμάτων

⁽¹⁹⁾ Ανακοίνωση της Επιτροπής στο Συμβούλιο, το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, την Ευρωπαϊκή Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή και την Επιτροπή των Περιφερειών «Το μέλλον της ευρωπαϊκής κανονιστικής πολιτικής στον οπτικοακουστικό τομέα», COM(2003) 784 τελικό της 15.12.2003· πρβλ. επίσης το αναθεωρημένο προσχέδιο ενημερωτικής έκθεσης της ΕΟΚΕ με τίτλο «Η παρούσα κατάσταση όσον αφορά την από κοινού ρύθμιση και την αυτορρύθμιση στην ενιαία αγορά» (INT/204 της 16.11.2004) και εισιγητή τον κ. Vever

4. Ειδικές παρατηρήσεις

4.1 Προστασία των ανηλίκων

4.1.1 Οι ανήλικοι δεν είναι η μόνη ομάδα που χρειάζεται ειδική προστασία από ορισμένα επιβλαβή και επικίνδυνα περιεχόμενα, ιδίως βίαιου, πορνογραφικού ή παιδοφιλικού χαρακτήρα. Το ίδιο ισχύει και για άλλες πιο ευαίσθητες ή εύλωτες ομάδες, όπως οι ηλικιωμένοι ή τα άτομα με ψυχικά προβλήματα, και η σύσταση θα έπρεπε να τις λάβει και αυτές υπόψη.

4.1.2 Διάφορες πτυχές που σχετίζονται με την προστασία των ανηλίκων και επισημάνθηκαν από την ΕΟΚΕ στην πρόσφατη γνωμοδότησή της σχετικά με την πρόταση απόφασης για την υιοθέτηση ενός πολυετούς κοινοτικού προγράμματος δράσης για την προώθηση της ασφαλέστερης χρήσης του Ίντερνετ ⁽²⁰⁾ θα έπρεπε να εκληφθούν ως χρήσιμες συστάσεις προς τα κράτη μέλη και να ενσωματωθούν στην παρούσα πρόταση σύστασης. Τέτοιες πτυχές είναι, ιδίως:

- α) η καλύτερη κατάρτιση και ενημέρωση σχετικά με τα μέσα εγγύησης μεγαλύτερης ασφάλειας κατά τη χρήση του Διαδικτύου,
- β) η καθιέρωση της ευθύνης των προμηθευτών υπηρεσιών Διαδικτύου και της υποχρέωσής τους να συμμορφώνονται αμέσως με κάθε απόφαση νόμιμης αρχής που διατάζει τη διακοπή της μετάδοσης παράνομων, επιβλαβών ή επικίνδυνων προγραμμάτων ή περιεχομένων,
- γ) η ενθάρρυνση και η υποστήριξη της ανάπτυξης ανοικτών γραμμών επικοινωνίας, τεχνολογιών φιλτραρίσματος, συστημάτων διαβάθμισης του περιεχομένου και μέτρων κατά των ανεπίκλητων μηνυμάτων μέσω ηλεκτρονικού ταχυδρομείου ('spam') και των ανεπίκλητων μηνυμάτων μέσω συστήματος αυτόματης μηνυματοδοσίας ('spim'),
- δ) η καθιέρωση της ευθύνης των κατασκευαστών λογισμικού πρόσβασης στο Διαδίκτυο και λειτουργικών συστημάτων διακομιστών για την προστασία και τη συντήρηση κάθε αντικού προγράμματος που πωλούν, με την υποχρέωση να παρέχουν εύχρηστη και ευπρόσθη τεχνολογία κατά των ιών,
- ε) η εφαρμογή συστημάτων εντοπισμού και παροχής πληροφοριών για τα επιβλαβή και τα επικίνδυνα περιεχόμενα και η απόσυρση κάθε ρατσιστικού ή ξενοφοβικού περιεχομένου ή περιεχομένου που εκθειάζει την εγκληματικότητα, τη βία ή το μίσος.

4.1.3 Το γεγονός ότι εκδηλώνεται ιδιαίτερη προσοχή όσον αφορά τη χρήση του Διαδικτύου δεν σημαίνει, ωστόσο, ότι πρέπει να δοθεί λιγότερη προσοχή όσον αφορά όλα τα παραδοσιακά μέσα κοινωνικής επικοινωνίας, και ειδικότερα η ραδιοφωνική και τηλεοπτική μετάδοση, όπου ενδεχόμενη σοβαρή προσβολή έναντι ευαίσθητων ομάδων κοινού, κυρίως των ανηλίκων, πρέπει να αποτελεί αντικείμενο ειδικών δράσεων, είτε μέσω της αυτορρύθμισης είτε της ετερο-ρύθμισης.

4.2 Προστασία της ανθρώπινης αξιοπρέπειας

4.2.1 Η προστασία της ανθρώπινης αξιοπρέπειας στα οπτικοακουστικά μέσα δεν μπορεί να περιοριστεί μόνο στην απαγόρευση των κάθε μορφής διακρίσεων. Οι εκπομπές περιεχομένων που ενδέχεται να παραβιάζουν την ιδιωτική ζωή και τα θεμελιώδη δικαιώματα οποιουδήποτε ατόμου πρέπει να εξετάζονται από τις αρμόδιες εθνικές αρχές, στον βαθμό που το δικαιολογούν οι κοινωνικές επιπτώσεις.

4.2.2 Στον τομέα αυτό, πρέπει να συσταθεί επίσης στα κράτη μέλη:

- α) να ενθαρρύνουν τα μέσα ενημέρωσης να υιοθετήσουν ακριβείς και συγκεκριμένους κανόνες δεοντολογίας για τη διασφάλιση του δέοντα σεβασμού της ιδιωτικής ζωής,
- β) να προτρέψουν τα μέσα ενημέρωσης να θεσπίσουν μηχανισμούς αυτορρύθμισης, στους οποίους θα μπορούν να απευθύνονται τα θύματα επιθέσεων κατά της ιδιωτικής ζωής και της ανθρώπινης αξιοπρέπειας για να εκφράσουν τις διαμαρτυρίες τους,

⁽²⁰⁾ Βλ. υποσημείωση 13.

- γ) να δημιουργήσουν ανεξάρτητα όργανα, μεταξύ των άλλων και δικαστικού χαρακτήρα, για την εξέταση αυτού του είδους των διαμαρτυριών, εάν αποδειχθούν αναποτελεσματικοί οι μηχανισμοί αυτορρύθμισης,
- δ) να καθιερώσουν δικαίωμα αποζημίωσης για τις υλικές και μη υλικές βλάβες, το οποίο θα λειτουργεί ταυτόχρονα ως αποκατάσταση για τα θύματα και ως αποτρεπτικό στοιχείο για τους υπαίτιους σοβαρών και συστηματικών επιθέσεων κατά της ιδιωτικής ζωής και της ανθρώπινης αξιοπρέπειας,
- ε) να αναθέσουν στις αρμόδιες αρχές τους την παρακολούθηση των εκπομπών που ενδέχεται να συνιστούν παραβίαση της ιδιωτικής ζωής, της ανθρώπινης αξιοπρέπειας και των θεμελιωδών δικαιωμάτων.

4.3 Δικαίωμα απάντησης

4.3.1 Εκτός από το δικαίωμα απάντησης, θα πρέπει να καθιερωθεί και το «δικαίωμα διόρθωσης», με το ίδιο γενικό πεδίο εφαρμογής και τους ίδιους όρους, ως αντίδραση στα ψευδή, εσφαλμένα ή ανακριβή περιεχόμενα που θίγουν τα δικαιώματα των ανθρώπων.

4.3.2 Πρέπει να δηλωθεί σαφώς ότι το δικαίωμα απάντησης μπορεί να διασφαλιστεί, όχι μόνο με νομοθετικά μέσα, αλλά και με τη χρήση μέτρων συρρύθμισης και αυτορρύθμισης.

4.3.3 Το Παράρτημα θα πρέπει να συμπεριλάβει διατάξεις σχετικά με:

- α) τον ακριβή και υποχρεωτικό προσδιορισμό των περιπτώσεων στις οποίες μπορεί να απορριφθεί η δημοσίευση απάντησης ή διόρθωσης (όπως δηλώνεται στο ψήφισμα 74/26 του Συμβουλίου της Ευρώπης) και της σύντομης προθεσμίας για την άσκηση της σχετικής προσφυγής,
- β) την αρχή ότι η απάντηση πρέπει να έχει, στο έντυπο ή την εκπομπή όπου δίδεται, την ίδια προβολή με το έντυπο ή την εκπομπή στην οποία αναφέρεται,
- γ) την αρχή ότι η άσκηση του δικαιώματος απάντησης και διόρθωσης είναι δωρεάν.

4.3.4 Στην πρώτη παύλα του Παραρτήματος, στη φράση «ανεξάρτητα από την ιδιαιδιότητά του» θα πρέπει να προστεθεί η φράση «**ή τον τόπο κατοικίας του**».

5. Τελικές παρατηρήσεις

5.1 Η ΕΟΚΕ επαναλαμβάνει την υποστήριξή της στην εξεταζόμενη πρόταση σύστασης με τις επιφυλάξεις που διατυπώνονται στο κεφάλαιο «Ειδικές παρατηρήσεις» και, λαμβάνοντας υπόψη ότι η τεχνολογική καινοτομία και πρόοδος θα δημιουργήσει νέες προκλήσεις τόσο από ποιοτική όσο και από ποσοτική άποψη, συνιστά επίσης να αξιολογηθεί ο αντίκτυπος της σύστασης στα κράτη μέλη, στη βιομηχανία και στα άλλα ενδιαφερόμενα μέρη τέσσερα χρόνια μετά την υιοθέτησή της.

5.2 Σε σχέση με τη διαδικασία αξιολόγησης που αναφέρεται στο προηγούμενο σημείο, η ΕΟΚΕ συνιστά να συσταθεί ένα Παρατηρητήριο με καθήκον τη συστηματική καταγραφή των μέτρων που λαμβάνουν τα κράτη μέλη, η βιομηχανία και τα ενδιαφερόμενα μέρη για την εφαρμογή της εξεταζόμενης σύστασης.

Βρυξέλλες, 9 Φεβρουαρίου 2005

Η Πρόεδρος
της Ευρωπαϊκής Οικονομικής και
Κοινωνικής Επιτροπής
Anne-Marie SIGMUND